

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

СОТЕР МАРІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 378.147:656.61.071.1-056.87(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-
СУДНОМЕХАНІКІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Слюсаренко Ніна Віталіївна,
Херсонський державний університет,
професор кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Микитенко Наталія Олександрівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри іноземних мов
для природничих факультетів;

кандидат педагогічних наук
Фролова Олена Олександрівна,
Херсонська державна морська академія,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні.

Захист дисертації відбудеться 29 листопада 2018 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 29 жовтня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтенсивність розвитку сучасного суспільства, економічні й соціокультурні процеси інтеграції та глобалізації, що відбуваються в ньому, сприяють розвитку міжкультурного спілкування, збільшенню професійних контактів між представниками різних культур і країн, розширенню міжнародної співпраці й мобільності. У зв'язку з цим актуалізуються проблеми міжкультурної взаємодії фахівців, особливо тих, чия професійна діяльність пов'язана з постійними переміщеннями між різними регіонами, країнами, частинами світу. До них належать і фахівці морської галузі, в тому числі інженери-судномеханіки, оскільки нині вони досить часто працюють на іноземні судноплавні компанії у складі мультикультурних екіпажів, що вимагає готовності до міжкультурної комунікації.

Значимість питання формування в майбутніх фахівців готовності до міжкультурної комунікації зазначено в таких документах: Закон України «Про вищу освіту», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу», «Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти» та ін.

Професійна діяльність інженерів-судномеханіків у більшості випадків пов'язана зі специфічними умовами роботи на морському транспорті у складі мультикультурних екіпажів і неможлива без конструктивного діалогу, вміння сприймати й розуміти інші культурні позиції й цінності, уявлення про міжкультурну комунікацію як спосіб суб'єкт-суб'єктної взаємодії в умовах мультикультурного, мультинаціонального середовища. Особливого значення цей аспект професійної діяльності інженерів-судномеханіків набуває у сферах співробітництва, торгівлі, миротворчої діяльності, коли вони вступають у спілкування і взаємодію з носіями інших етнічних, національних і державних ознак, чия культура і способи спілкування значно відрізняються.

Проблема міжкультурної комунікації є предметом дослідження багатьох учених (М. Бахтін, Ф. Бацевич, В. Біблер, Дж. Джексон, В. Гудикунст, Д. Лендіс, О. Леонтович, У. Лідс-Гурвіц, Д. Мацумото, І. Піллер, Р. Портер, О. Садохін, Л. Самовар, С. Тінг-Туми, Дж. Трейджер, Е. Холл, Г. Хофстеде та ін.). Значення культури, зокрема для успішної міжкультурної взаємодії, розглянуто у наукових розвідках Л. Виготського, В. Гумбольдта, Т. Іванової, К. Леві-Строса та ін.

У наукових працях дослідників наголошено й на значенні полікультурної освіти (М. Анбер, І. Козубовська, І. Лоценова та ін.), кроскультурної освіти (М. Беннетт, А. Солодка та ін.), міжкультурної освіти (Р. Ауернхаймера, С. Ніколаєва та ін.), мультикультурної освіти (Дж. Бенкс, М. Орб та ін.), діалогу культур (В. Біблер, М. Каган та ін.), самоідентифікації та національної самобутності, національної самосвідомості, національної культури (Л. Кондрацька, Р. Льюїс, Г. Терещук та ін.), подолання різного роду стереотипів, конфліктів, включаючи ті, що базуються на міжкультурному підґрунті (О. Садохін, С. Тінг-Туми та ін.), організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу (Г. Мешко, Н. Слюсаренко, А. Степанюк та ін.).

Особливо інтенсивне поширення міжкультурна комунікація отримала в

теорії і практиці викладання іноземних мов. Значний внесок у дослідження й інтеграцію ключових проблем, що пов'язані з міжкультурною комунікацією, спілкуванням з іноземними партнерами у процесі навчання іноземних мов зробили О. Баглай, І. Бахов, Л. Гайсина, Р. Гришкова, Г. Дев'ятова, О. Дігіна, Г. Захарова, О. Канюк, А. Козак, О. Кричківська, Ю. Максимова, Н. Микитенко, Т. Мороз, М. Сафіна, О. Тарнопольский, В. Терехова, С. Тер-Мінасова, О. Фролова, І. Халєєва, О. Чекур, Л. Юсупова, Н. Якса та ін. Різні аспекти підготовки фахівців інженерних спеціальностей, зокрема інженерів-механіків, інженерів-судномеханіків, вивчали: О. Джеджула, У. Ляшенко, Н. Черненко та ін.

Активне дослідження проблеми міжкультурної комунікації розпочалося наприкінці минулого століття, однак аналізу її педагогічного компонента, на відміну від вивчення філософських і соціологічних аспектів, приділено недостатньо уваги. Цей компонент потребує подальших розвідок, зокрема, з позицій особистісної і професійної готовності майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації.

Актуальність теми підтверджує також наявність низки суперечностей між: потребою сучасного вітчизняного й міжнародного ринків праці у висококваліфікованих фахівцях морської галузі, покликаних вирішувати практичні питання взаємодії, взаємовпливу, взаємовідносин із представниками різних народів, країн, культур, і реальним рівнем готовності інженерів-судномеханіків до виконання професійних обов'язків під час міжкультурної комунікації; необхідністю підвищення рівня готовності майбутніх фахівців морської галузі до міжкультурної комунікації та браком науково обґрунтованих рекомендацій щодо цілісності професійно-мовної, культурно-мовної й міжкультурної підготовки; усвідомленням потреби модернізації підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу їх підготовки до такої комунікації.

Усвідомлення цих суперечностей, соціальна затребуваність і недостатня практична розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження **«Формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Херсонського державного університету в межах теми «Моніторинг освітньо-наукового простору як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу» (державний реєстраційний номер 0112U001436). Тема дисертації затверджена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 5 від 25.01.2016 р.), узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 223 від 09.03.2016 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх інженерів-судномеханіків.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи й засоби формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити технологію формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури уточнити сутність основних понять дослідження та схарактеризувати структуру міжкультурної комунікації.

2. Конкретизувати критерії, показники й рівні готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

3. Розробити модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

4. Експериментально перевірити ефективність розробленої технології і педагогічних умов її реалізації.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й вирішення завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених методів:

– *теоретичні*: аналіз і систематизація філософської та психолого-педагогічної літератури, навчально-методичних, програмних і нормативних матеріалів – для визначення стану досліджуваної проблеми на сучасному етапі; моделювання, аналізу й узагальнення педагогічного досвіду формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації – для розроблення моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди – для вивчення особливостей підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; експертна оцінка, самооцінювання, тестування – для з'ясування стану готовності майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розробленої технології;

– *статистичні*: статистична обробка даних, отриманих у процесі експериментального дослідження – для кількісної і якісної обробки і оцінювання кінцевих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Херсонської державної морської академії, Національного університету «Одеська морська академія», Первомайської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Всього дослідженням охоплено 215 студентів, 17 викладачів закладів вищої освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– *розроблено й експериментально* перевірено технологію формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, яку відображено у моделі, що поєднує динамічно і гармонійно взаємопов'язані блоки: *концептуально-цільовий* (мета, завдання, нормативно-правова база, принципи, підходи); *організаційно-змістовий* (зміст і напрями формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: аудиторна робота (з використанням елементів змішаного навчання), позааудиторна робота й самоосвіта); *формульовано-діяльнісний* (форми, методи, засоби, етапи (організаційно-цільовий, репродуктивно-практичний, креативно-практичний)

підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації); *контрольно-діагностичний* (критерії, показники та рівні готовності (низький, середній і високий)); результат;

– *обґрунтовано* сукупність педагогічних умов, що забезпечують реалізацію технології (спрямованість аудиторної, позааудиторної роботи (з використанням елементів змішаного навчання) й самоосвіти на розвиток умінь, навичок та якостей, необхідних для ефективною міжкультурної комунікації; розроблення та впровадження в освітній процес навчально-методичного супроводу щодо підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; формування у майбутніх фахівців стійкої мотивації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час аудиторної і позааудиторної роботи і самоосвіти; розширення освітнього простору майбутніх фахівців (від особистісного до глобального)).

У дослідженні:

– *схарактеризовано* структуру міжкультурної комунікації: суб'єкти комунікації; культури, що вступають у взаємодію; процеси кодування, декодування й інтерпретації інформації; характер взаємодії, контекст, умови; ключові якості, уміння і навички комунікантів;

– *конкретизовано критерії* (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний), *показники й рівні* готовності (низький, середній, високий);

– *уточнено* сутність понять «міжкультурна комунікація», «готовність до міжкультурної комунікації», «технологія формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації».

Набули *подальшого розвитку* зміст, форми, методи й засоби підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Практичне значення дослідження полягає у розробці навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації (програми спецкурсу «Міжкультурна комунікація у професійній діяльності фахівців морської галузі», навчально-методичного посібника «Іноземна мова як засіб професійної міжкультурної комунікації»). Навчально-методичні розробки можуть бути використані в освітньому процесі закладів морського й технічного профілів для вдосконалення навчальних планів і програм, зокрема, таких дисциплін: «Англійська мова», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Ділова англійська мова», «Безпечне управління судновими енергетичними установками і менеджмент машинної команди», підготовки навчально-методичної літератури для студентів.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Херсонської державної морської академії (довідка № 01-31/162 від 30.01.2018 р.), Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № 58/220 від 01.02.2018 р.), Первомайської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (довідка № 24 від 30.01.2018 р.), Херсонського державного університету (довідка № 19-31/160 від 05.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. У друкованих працях, написаних у співавторстві, здобувачеві належить: [1] – обґрунтування переваг суб'єкт-

суб'єктного підходу до організації педагогічного процесу; [2] – характеристика етапів розвитку суб'єкт-суб'єктного типу взаємодії; [3] – виокремлення педагогічних умов реалізації суб'єктної позиції студента; [13] – аналіз педагогічних умов формування умінь і навичок міжкультурного спілкування; [14] – розкриття сутності суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому процесі вищої школи; [29] – аналіз ролі ігрових імітаційних технологій у формуванні готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; [30] – розділ «Специфіка підготовки студентів до міжкультурної комунікації в умовах змішаного навчання».

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки й результати дослідження висвітлювались у виступах та обговорювались на науково-практичних конференціях різних рангів: *міжнародних*: «Становлення і розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти» (Житомир, 2015), «Міжнародна наукова школа «Парадигма». Літо – 2015» (Варна, Республіка Болгарія, 2015), «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції» (Полтава, 2015), «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» (Херсон, 2015), «Педагогічні основи становлення суб'єктності в освітньому просторі: проблема, пошук, рішення» (Біробіджан, Росія, 2015), «Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» (Миколаїв, 2016), «Сучасні проблеми гуманітарних і соціальних наук» (Астана, Казахстан, 2016), «Всесвітня наука в 2016 році: результати» (Моррісвілл, США, 2017), «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи» (Баку, Азербайджан, 2017), «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 2017), «Комунікативний дискурс у полікультурному просторі» (Миколаїв, 2017), «Етнодизайн: пошуки українського національного стилю/Полтава – Петриківка» (Полтава, 2017); *всеукраїнських*: «Виховання особистості: національно-патріотичний вимір» (Херсон, 2015), «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами» (Херсон, 2015, 2016), «Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України» (Київ, 2016), «Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід» (Херсон, 2016), «Духовна культура в сучасній Україні: філософські та психолого-педагогічні виміри» (Херсон, 2016), «Я. А. Коменський – видатний педагог минулого (до 425-річчя від дня народження)» (Херсон, 2017), «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України» (Київ, 2017), «Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням» (Херсон, 2017), «Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи» (Херсон, 2017); *міжвузівських*: «Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення» (Хмельницький, 2017).

Публікації. Основні положення й висновки дослідження відображено у 31 опублікованій праці, з них 24 одноосібні: 9 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у закордонних наукових періодичних

виданнях, 1 розділ – у колективній монографії, 18 статей і тез – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (406 найменувань, з них 94 іноземною мовою), 16 додатків. У тексті вміщено 12 таблиць і 9 рисунків. Загальний обсяг роботи – 297 сторінок, із них 183 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, конкретизовано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження; охарактеризовано методи наукового пошуку; представлено експериментальну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення роботи; висвітлено відомості про апробацію й публікації автора, наведено дані про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні аспекти формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації»** проаналізовано й уточнено сутність понять «комунікація», «культура», «міжкультурна комунікація», «готовність», «готовність до міжкультурної комунікації»; виокремлено структурні компоненти міжкультурної комунікації; з'ясовано значення міжкультурної комунікації у структурі професійної готовності майбутніх інженерів-судномеханіків.

Проведений аналіз філософської, культурологічної, психологічної і педагогічної літератури дав змогу дійти висновку, що міжкультурна комунікація – це основний інструмент соціальної інтеграції людини в полікультурний простір, універсальне знаряддя адекватного спілкування й рівноправної продуктивної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їх самобутності та своєрідності, засіб налагодження контактів, досягнення взаєморозуміння, миру й прогресу. Виявлено, що міжкультурна комунікація включає такі структурні компоненти: суб'єкти міжкультурної комунікації – комуніканти; культури, що вступають у взаємодію; процеси кодування, декодування й інтерпретації інформації; характер взаємодії, контекст, умови; ключові якості, уміння і навички комунікантів, необхідні для якісної та продуктивної взаємодії з представниками іншої культури.

Ураховуючи тісний взаємозв'язок основних компонентів словосполучення «міжкультурна комунікація» – культури і комунікації (М. Беннетт, М. Гузикова, Г. Захарова, А. Козак, В. Манакін, О. Садохін, С. Тер-Мінасова, О. Чекур, П. Фофанова, Т. Фрік, І. Халєєва, Е. Холл, Г. Хофстед), які за своєю природою є явищами соціальними і відображають результат людської діяльності, можна стверджувати, що міжкультурна комунікація також є соціальним явищем. Міжкультурна комунікація спрямована не тільки на об'єднання учасників процесу комунікації, але й на зближення, знайомство, взаємодію різних культур через їх комунікантів, а, відтак, спільний розвиток і збагачення. Міжкультурна комунікація – це ключова складова успішної взаємодії фахівців у межах

сучасного полікультурного простору, зокрема, інженерів-судномеханіків, їх ефективної професійної самореалізації в сучасному плюралістичному суспільстві.

Однією з основних цілей навчання в закладі вищої морської освіти має бути цілеспрямована підготовка фахівців до міжкультурної комунікації через опанування ними знаннями про національний менталітет, картину світу; формування здатності до побудови як мовної, так і немовної поведінки з урахуванням норм соціумів, представники яких спілкуються тією чи іншою мовами; вміння виявляти й порівнювати культурні відмінності поведінки, норм і цінностей, розуміти погляди, наміри, думки, позицію представників іншої культури, долати конфлікти у процесі комунікації, забезпечити під час спілкування суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Отже, реалії сьогодення вказують на необхідність формування в майбутніх інженерів-судномеханіків готовності до міжкультурної комунікації, адже це не лише запорука ефективності професійної діяльності та взаємодії, а й безпеки фахівців.

У процесі дослідження «готовність майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» визначено як інтегровану якість особистості, яка охоплює відповідні знання, вміння, навички, якості та цінності, позитивну мотивацію та налаштованість на міжкультурну взаємодію, що у комплексі забезпечують повноцінне, ефективне виконання професійних обов'язків через продуктивну комунікацію між членами команди судна, побудовану на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, толерантності, емпатії, мобільності поведінки, відсутності етноцентризму, відкритості, готовності до діалогу, вмінні сприймати і розуміти інші культурні позиції і цінності.

У другому розділі **«Моделювання технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації»** представлено структурну й змістову характеристику моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, проаналізовано сучасний стан їх готовності до такої комунікації.

У дослідженні технологію формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації визначено як спосіб організації освітнього процесу, спрямований на оптимальне досягнення мети (формування якостей, умінь і навичок міжкультурної комунікації), який охоплює викладачів і студентів, а також комплекс взаємоузгоджених форм, методів, засобів навчання й виховання для цілісної професійно-мовної, культурно-мовної та міжкультурної підготовки. Технологічність процесу формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації забезпечується через: спрямованість мети на досягнення конкретного результату; реалізацію поставлених задач за допомогою чіткої, алгоритмічної послідовності виділених етапів і зв'язку усіх компонентів, що охоплюють цей процес.

Розроблена модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації (рис. 1) поєднує чотири взаємообумовлених і взаємопов'язаних блоки (концептуально-цільовий, організаційно-змістовий, формувально-діяльнісний та контрольньо-діагностичний). Концептуально-цільовий блок моделі вміщує такі основоположні складники, як: мета, завдання, нормативно-правова база, принципи і підходи до

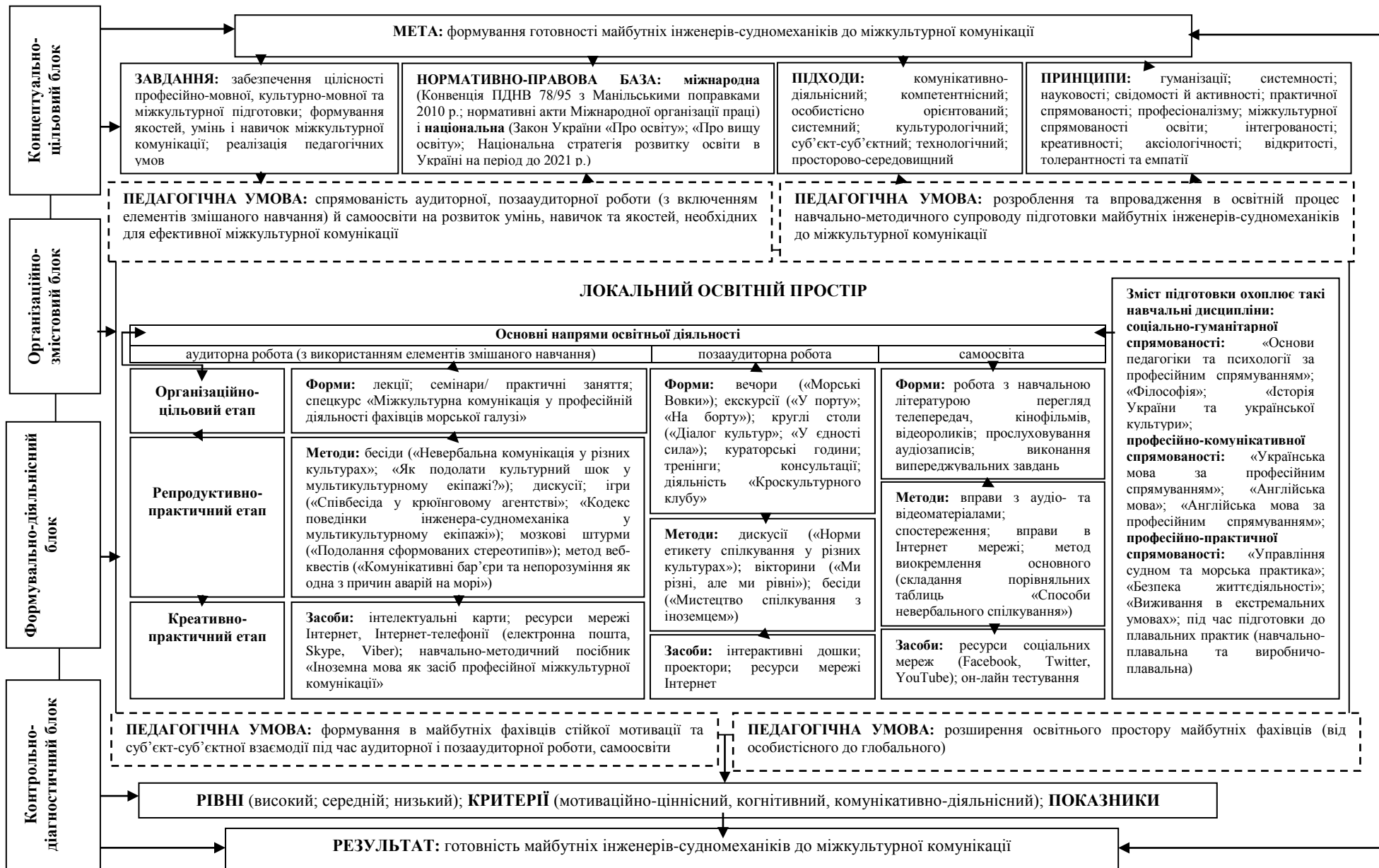

Рис. 1. Модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації

підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Організаційно-змістовий блок охоплює основні напрями освітньої діяльності (аудиторна робота (з використанням елементів змішаного навчання), позааудиторна робота та самоосвіта), зміст навчальних дисциплін з формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Формувально-діяльнісний блок забезпечує практичне впровадження виокремлених форм, методів і засобів підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації під час трьох взаємообумовлених етапів: організаційно-цільового, репродуктивно-практичного, креативно-практичного. Контрольно-діагностичний блок передбачає експериментальну перевірку ефективності впровадження технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації на основі системи критеріїв (мотиваційно-ціннісний, когнітивний і комунікативно-діяльнісний), показників і рівнів готовності (високий, середній, низький), результат. Реалізація запропонованої моделі технології можлива при створенні сукупності педагогічних умов: спрямованість аудиторної, позааудиторної роботи (з включенням елементів змішаного навчання) й самоосвіти на розвиток умінь, навичок та якостей, необхідних для ефективної міжкультурної комунікації; розроблення та впровадження в освітній процес навчально-методичного супроводу підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; формування в майбутніх фахівців стійкої мотивації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час аудиторної і позааудиторної роботи, самоосвіти; розширення освітнього простору майбутніх фахівців (від особистісного до глобального).

Проведений аналіз дисциплін, які містять можливості щодо формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, дав змогу умовно розподілити їх на такі групи: соціально-гуманітарної спрямованості; професійно-комунікативної спрямованості; професійно-практичної спрямованості.

На підставі вивчення нормативно-правової та навчально-методичної бази професійної підготовки інженерів-судномеханіків виявлено такі проблеми: 1) якість підготовки до міжкультурної комунікації не повною мірою відповідає сучасним вимогам (фундаментальність, цілісність, орієнтація на практичне застосування набутих знань); 2) прагматична орієнтація вищої морської освіти дещо гальмує процес підготовки до міжкультурної комунікації; 3) серед навчальних дисциплін, спрямованих на підготовку майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної взаємодії з іноземним партнером, доцільним є введення дисципліни «Міжкультурна комунікація».

Для визначення сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації розроблено діагностичний інструментарій, який охоплював анкети, адаптовані діагностичні методики (А. Чернявської; А. Реана; І. Ладанова, В. Уразаєвої), спеціально розроблені завдання. Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що лише незначна частина студентів (КГ – 9,2 %; ЕГ – 8,4 %) володіли високим рівнем готовності до міжкультурної комунікації, що підтверджує необхідність

упровадження розробленої моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» схарактеризовано форми і методи формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, представлено результати експериментальної перевірки технології та педагогічних умов її реалізації, визначено їх достовірність за допомогою математико-статистичної обробки.

Упровадження обґрунтованих педагогічних умов здійснювалась через:

- 1) насичення освітнього процесу країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціокультурною інформацією, яка відображає специфіку та стратегії поведінки під час взаємодії з носіями різних культур, особливості їх культур, звичаїв, традицій, ціннісних орієнтацій, релігійних поглядів, норм поведінки, етикету;
- 2) використання комплексу навчально-методичних і дидактичних матеріалів соціокультурного змісту;
- 3) занурення майбутніх фахівців у процес активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії та співпраці, спрямованої на формування стійкої мотивації до міжкультурної комунікації, при організації всіх напрямів освітньої діяльності;
- 4) розширення меж освітнього простору через залучення ресурсів глобальної інформаційної мережі Інтернет, співпраці з іноземними й вітчизняними висококваліфікованими фахівцями морської галузі зі значним досвідом роботи в мультикультурних екіпажах.

Технологія формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації передбачала три етапи: організаційно-цільовий, репродуктивно-практичний, креативно-практичний. На організаційно-цільовому етапі студентам надавалися роз'яснення й установки з метою усвідомлення ними необхідності формування готовності до міжкультурної комунікації, відбувалася координація подальшої діяльності й безпосереднє включення усіх суб'єктів у процес формування цієї готовності. Репродуктивно-практичний етап передбачав планомірне й цілеспрямоване формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації через забезпечення цілісності професійно-мовної, культурно-мовної та міжкультурної підготовки; застосування поряд із традиційними інноваційних форм і методів, спрямованих на партнерську взаємодію і співробітництво, формування вмінь, навичок і якостей задля здійснення ефективної міжкультурної комунікації у професійній діяльності. На креативно-практичному етапі студенти застосовували набуті знання, уміння і навички міжкультурної комунікації (зокрема й під час навчально-плавальної і виробничо-плавальної практик), демонструючи при цьому особистісні якості, необхідні для успішного виконання професійної діяльності в межах мультикультурного екіпажу під час виконання різного роду завдань. Упровадження в освітній процес розробленої технології сприяло поєднанню аудиторної (з використанням елементів змішаного навчання) й позааудиторної роботи, самоосвіти.

Під час організаційно-цільового, репродуктивно-практичного, креативно-практичного етапів у межах аудиторної (з використанням елементів змішаного навчання) й позааудиторної роботи, а також самоосвіти використовувалися різні

форми, методи й засоби навчання та виховання. Зокрема, під час аудиторної роботи використовувалися такі *форми*: лекції, семінари / практичні заняття; спецкурс «Міжкультурна комунікація у професійній діяльності фахівців морської галузі»; *методи*: бесіди («Невербальна комунікація у різних культурах», «Як подолати культурний шок у мультикультурному екіпажі?»), дискусії («Мультикультурний екіпаж: так чи ні?»), ігри («Співбесіда у крюїнговому агентстві», «Кодекс поведінки інженера-судномеханіка у мультикультурному екіпажі»), мозкові штурми («Подолання сформованих стереотипів»); веб-квести («Комунікативні бар'єри та непорозуміння як одна з причин аварій на морі»); *засоби*: інтелектуальні карти, ресурси мережі Інтернет; Інтернет-телефонії (електронна пошта, Skype, Viber), навчально-методичний посібник «Іноземна мова як засіб професійної міжкультурної комунікації» та ін. У позааудиторній роботі – *форми*: вечори («Морські Вовки»), екскурсії («У порту», «На борту»), круглі столи («Діалог культур», «У єдності сила»), кураторські години, тренінги, консультації, діяльність «Кроскультурного клубу»; *методи*: дискусії («Норми етикету спілкування у різних культурах»), вікторини («Ми різні, але ми рівні»), бесіди («Мистецтво спілкування з іноземцем»); *засоби*: мультимедійні дошки, проектори, інтерактивні дошки, ресурси мережі Інтернет та ін. Під час самоосвіти – *форми*: робота з навчальною літературою, перегляд телепередач, кінофільмів, відеороликів відповідної тематики, прослуховування аудіозаписів, виконання випереджувальних завдань; *методи*: вправи з аудіо- та відеоматеріалами, спостереження, вправи у Інтернет мережі, метод виокремлення основного (складання порівняльних таблиць «Способи невербального спілкування»); *засоби*: ресурси соціальних мереж (Facebook, Twitter, YouTube), он-лайн тестування та ін.

Реалізація спецкурсу «Міжкультурна комунікація у професійній діяльності фахівців морської галузі» передбачала підготовку майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, взаємодії з іноземними колегами під час роботи в багатокультурних, багатонаціональних екіпажах як на борту судна, так і під час спілкування з представниками різних культур у порту.

Кожен етап підготовки інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації був спрямований на: внутрішньо-дисциплінарну й міждисциплінарну інтеграцію; індивідуалізацію й диференціацію навчання; застосування поряд з традиційними інноваційних методів (дискусії, ігри, метод проектів, мозкові штурми, веб-квести, імітаційно-рольове моделювання й аналіз професійних ситуацій та ін.), підходів, технологій, пов'язаних із партнерською взаємодією, співробітництвом і кооперацією групових зусиль задля досягнення спільних цілей; побудова освітнього процесу з урахуванням принципів гуманізації (всебічний розвиток особистості студента задля ефективної професійної міжкультурної комунікації); системності (побудова усіх етапів підготовки до міжкультурної комунікації на основі цілісності й послідовності); науковості (формування наукового світогляду студентів в умовах полікультурності); свідомості й активності (формування прагнення до постійного самовдосконалення для професійного та особистого розвитку з метою ефективного функціонування у сучасному полікультурному просторі); практичної спрямованості (здатність до практичного застосування набутих знань, умінь і навичок у ситуаціях

міжкультурного спілкування); професіоналізму (формування здатності застосовувати спеціальні знання, уміння та навички у складі мультикультурних екіпажів); міжкультурної спрямованості освіти (формування плюралістичного бачення світового культурного простору, побудова усєї площини освітнього процесу з позиції діалогу культур); інтегрованості (формування готовності до продуктивної участі у міжкультурному спілкуванні); креативності (зміна характеру вивчення іноземної мови з урахуванням її специфіки в ситуаціях міжкультурного спілкування, зміна ставлення до стереотипів, міжкультурних розбіжностей); аксіологічності (орієнтація освіти на засвоєння студентами досягнень світової культури в органічному поєднанні зі звичаями, традиціями, національною історією, культурою); відкритості, толерантності й емпатії (як до представників рідної культури/країни, так і інших).

Формувальний етап педагогічного експерименту засвідчив суттєві позитивні зміни в динаміці готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: у студентів експериментальної групи підвищився рівень відповідних знань; зростає мотивація до освоєння міжкультурної комунікації як компонента готовності до професійної діяльності; відбулися позитивні зрушення щодо застосування знань, умінь і навичок на практиці. Кількість студентів з низьким рівнем готовності зменшилася на 35,5 %, кількість студентів із середнім рівнем – збільшилася на 26,2 %, а з високим рівнем готовності – збільшилася на 9,3 %, що відображено на рисунку 2. Отримані дані підтверджують ефективність розробленої технології й обґрунтованих педагогічних умов її реалізації. Результати педагогічного експерименту піддалися статистичній обробці. Для статистичного підтвердження відмінностей між контрольною та експериментальною групами використано критерій χ^2 Пірсона.

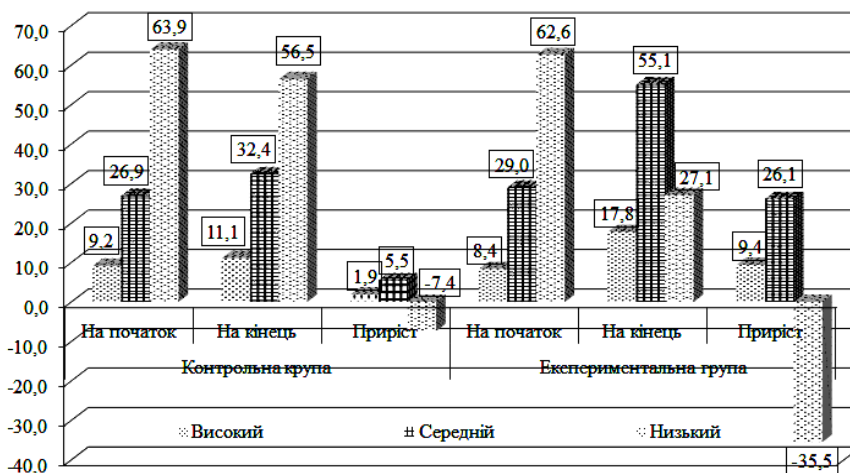

Рис. 2. Загальний рівень готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації

Проведене дослідження довело, що розроблена модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації на засадах комунікативно-діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, системного, культурологічного, суб'єкт-суб'єктного,

технологічного, просторово-середовищного підходів є дієвою та ефективною. Реалізація розробленої та обґрунтованої технології, оновлення змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків, а також використання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів допомогли підвищити рівень готовності до міжкультурної комунікації студентів експериментальної групи.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне й експериментальне дослідження проблеми підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, що полягало в апробації розробленої моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Отримані результати проведеного дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. Сучасний динамічний стан розвитку суспільства диктує нагальну потребу переорієнтації освіти, зокрема вищої професійної, на підготовку фахівців до успішного функціонування у плюралістичному суспільстві. Міжкультурна комунікація стає основним засобом соціальної інтеграції людини в полікультурний простір, налагодження контактів, досягнення взаєморозуміння, миру й прогресу.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу уточнити поняття «міжкультурна комунікація» як основного інструмента соціальної інтеграції людини в полікультурний простір, універсального знаряддя адекватного спілкування й рівноправної продуктивної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних спільнот, з урахуванням їх самотності та своєрідності, засобу налагодження контактів, досягнення взаєморозуміння, миру й прогресу.

Міжкультурна комунікація презентована такою структурою: суб'єкти комунікації; культури, що вступають у взаємодію; процеси кодування, декодування та інтерпретації інформації; характер взаємодії, контекст, умови; ключові якості, уміння й навички комунікантів.

Ґрунтуючись на аналізі фундаментальних та прикладних наукових досліджень, міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів, національних галузевих стандартів вищої освіти, з'ясовано сутність поняття «готовність майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації» як інтегровану якість особистості, яка охоплює відповідні знання, вміння, навички, якості та цінності, позитивну мотивацію та налаштованість на міжкультурну взаємодію, що у комплексі забезпечують повноцінне, ефективне виконання професійних обов'язків через продуктивну комунікацію між членами команди судна, побудовану на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, толерантності, емпатії, мобільності поведінки, креативності, відсутності етноцентризму, відкритості, готовності до діалогу, вмінні сприймати і розуміти інші культурні позиції та цінності.

2. У межах дослідно-експериментальної роботи виокремлено критерії та показники готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: *мотиваційно-ціннісний* (мотивація готовності до професійної

діяльності; усвідомленість розуміння мотивів (як внутрішніх, так і зовнішніх) професійної діяльності; наявність чітких позитивних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях), *когнітивний* (оволодіння системою знань із міжкультурної комунікації через інтеграцію професійно-мовної, культурно-мовної та міжкультурної підготовки; наявність знань техніки передавання інформації за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації; знання про стратегії спілкування відповідно до ситуацій ділової комунікації (формальних і неформальних); ступінь засвоєння знань про культурне різноманіття сучасного світу, схожості й відмінності, що проявляються у різних культурах, про основні етичні норми і правила поведінки з представниками інших культур) і *комунікативно-діяльнісний* (здатність застосовувати систему знань, умінь і навичок комунікації іноземною мовою (англійська) у практичній діяльності; рівень оволодіння різними методами, прийомами і технологіями сприйняття, інтерпретації і передачі інформації у процесі міжкультурної комунікації; ступінь сформованості вмінь виявляти й аналізувати культурні відмінності, уміння мобілізувати поведінку залежно від ситуації міжкультурної комунікації, уміння розпізнавати бар'єри міжкультурної комунікації і долати їх, уміння адаптувати свою поведінку відповідно до норм іншої культури, уміння проявляти толерантність і емпатію у спілкуванні), які в сукупності дали змогу відобразити цілий спектр вимог щодо готовності інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, які є невід'ємними складниками як спеціально-, так і загально-професійної підготовки висококваліфікованого фахівця. Представлено рівні готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації – низький, середній і високий.

3. Розроблено модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, яка охоплює чотири блоки: концептуально-цільовий (мета, завдання, нормативно-правова база, принципи й підходи); організаційно-змістовий (основні напрями формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: аудиторна робота (з використанням елементів змішаного навчання), позааудиторна робота й самоосвіта); формувально-діяльнісний (форми, методи, засоби, етапи (організаційно-цільовий, репродуктивно-практичний, креативно-практичний) підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації); контрольньо-діагностичний (критерії, показники й рівні (низький, середній і високий)); результат. Упровадження та успішна реалізація моделі технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації можлива при створенні сукупності педагогічних умов, які обґрунтовано у процесі дослідження: спрямованість аудиторної, позааудиторної роботи (з включенням елементів змішаного навчання) й самоосвіти на розвиток умінь, навичок та якостей, необхідних для ефективної міжкультурної комунікації; розробка та впровадження в освітній процес навчально-методичного супроводу для підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; формування стійкої мотивації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час аудиторної і позааудиторної роботи й

самоосвіти, розширення освітнього простору майбутніх фахівців (від особистісного до глобального).

4. Експериментально перевірено ефективність розробленої технології та педагогічних умов її реалізації. Дослідно-експериментальна робота засвідчила позитивну динаміку сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації (суттєво збільшилась кількість студентів ЕГ з високим (з 8,4 % на початку експерименту до 17,8 % після його завершення) та середнім (з 29,0 % до 55,1 %) рівнями. Для математичного підтвердження ефективності формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, а також вірогідності та достовірності результатів експерименту застосовано критерій χ^2 Пірсона.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання проблеми підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Залишаються актуальними й потребують подальших розвідок і детального дослідження такі питання: підготовка майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації у закордонних закладах вищої освіти, формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Слюсаренко Н., Сотер М. Суб'єкт-суб'єктний підхід до організації педагогічного процесу. *Людинознавчі студії*. Серія: Педагогіка. Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2015. Вип. 1/33. С. 194–201.

2. Слюсаренко Н., Сотер М. Потреба у спілкуванні як основа суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу у вищій школі (у контексті ідей В. Сухомлинського). *Педагогічний альманах*. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2015. Вип. 26. С. 196–203.

3. Слюсаренко Н., Сотер М. Теоретичні аспекти формування у студентів умінь і навичок міжкультурного спілкування при вивченні іноземної мови. *Педагогічний альманах*. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2015. Вип. 27. С. 109–116.

4. Сотер М. Сутність поняття «міжкультурна комунікація». *Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2016. Вип. LXIX. С. 73–78.

5. Сотер М. Гра як засіб формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. *Педагогічний альманах*. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2016. Вип. 32. С. 155–160.

6. Soter M. Theoretical Modelling of Intercultural Communication Process. *Journal of Advocacy, Research and Education*. Vol. (6), Is. 2. Ghana, 2016. P. 87–92. URL: http://www.kadint.net/journals_n/1473284978.pdf

7. Сотер М. Теоретичні аспекти формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. *Nowoczesna Edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. Łódź: WSIU 2016. Nr 2 (6). S. 177–182.

8. Сотер М. Специфіка підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації в умовах змішаного навчання. *Педагогічний альманах*. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2017. Вип. 34. С. 210–218.

9. Сотер М. Діалогові технології у підготовці майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. К.: Міленіум, 2017. Вип. 277. С. 259–267.

10. Сотер М. Критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ ім. В. Сухомлинського, 2017. Вип. № 4 (59). С. 494–499.

11. Сотер М. В. Використання веб-квестів у підготовці майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Харків: ТОВ «Видавництво НТМТ», 2017. Вип. 4 (84). С. 125–138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Сотер (Кульбацька) М. Співвідношення понять «міжкультурна» і «мультикультурна» комунікація у наукових джерелах. *Виховання особистості: національно-патріотичний вимір*: мат. Всеукр. наук.-метод. конф. (Херсон, 16-17 квітня 2015 р.): у 2-х ч. Ч. 1. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2015. С. 166–170.

13. Слюсаренко Н., Сотер М. Організація суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії як умова формування особистості професіонала. *Педагогические основы становления субъектности в образовательном пространстве: проблема, поиск, решение*: мат. IV Международ. науч.-практ. конф. (Биробиджан, 28-29 октября 2015 г.). Биробиджан: ФГБОУ ВПО «ПГУ им. Шолом-Алейхема», 2015. С. 74–77.

14. Слюсаренко Н., Сотер М. Общение как основа субъект-субъектного подхода к организации педагогического процесса в высшей школе. *Международна научна школа «Парадигма*. Лято. 2015. В 8 т. Т.5: Педагогіка: сб. тр. Варна: ЦНИИ «Парадигма», 2015. С. 238–242 URL: <http://pem.esrae.ru/pdf/2015/1/41.pdf>

15. Сотер М. Міжкультурна комунікація як педагогічна проблема. *Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір*: мат. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 11–15 квітня 2016 р.). Миколаїв: МНУ ім. В. Сухомлинського, 2016. С. 252–255.

16. Сотер М. Шляхи вдосконалення процесу формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 жовтня 2016 р.). К.: УМО НАПН України, 2016. С. 466–468.

17. Сотер М. Формування готовності студентів до міжкультурної комунікації засобами технологій навчання у співробітництві. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами*: мат. II Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. уч. (Херсон, 18 листопада 2016 р.): в 2 ч. Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2016. Ч. II. С. 120–126.

18. Сотер М. Толерантність як основа міжкультурної комунікації. *Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Херсон, 10–11 листопада 2016 р.). Херсон: Гельветика, 2016. С. 186–188.

19. Soter M. The role of cooperative learning in the formation of students' readiness to intercultural communication. *Современные проблемы гуманитарных и социальных наук*: мат. Международ. науч.-практ. конф., посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан (Астана, 9 декабря 2016 г.). Астана: Евразийский гуманитарный институт, 2016. С. 192–193.

20. Сотер М. Духовна культура особистості як основа міжкультурної комунікації. *Духовна культура в сучасній Україні: філософські та психолого-педагогічні виміри*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 27 жовтня 2016 р.). Херсон, 2016. С. 154–162.

21. Soter M. Formation of the future marine engineers' readiness to intercultural communication as transcendental intercultural personalities. *«World Science in 2016: Results»*: proceedings of II International scientific conference (Morrisville, January 26, 2017). Morrisville, Lulu Press., 2017. P. 208-211.

22. Сотер М. Шляхи подолання бар'єрів міжкультурної комунікації (на прикладі інженерів-судномеханіків). *Фундаментальные и прикладные исследования: современные научно-практические решения и подходы*: мат. II-й Международ. науч.-практ. конф. (Баку–Ужгород – Дрогобыч, 10 марта 2017 г.). Баку–Ужгород – Дрогобыч: Посвит, 2017. С. 336–339.

23. Сотер М. Соціокультурні трансформації особистості в процесі міжкультурної комунікації. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: мат. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 11 квітня 2017 р.). Харків: Стиль-Издат, 2017. С. 79–81.

24. Сотер М. Підготовка майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації як запорука уникнення надзвичайних ситуацій. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*: мат. III Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (Київ, 21 квітня 2017 р.). Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2017. С. 120–121.

25. Сотер М. Навчання майбутніх фахівців міжкультурній комунікації в умовах вищої школи (у контексті ідей Я.А. Коменського). *Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 425-річчя від дня народження)*: мат. II Всеукр. пед. чит. (Херсон, 24 березня 2017 р.). Херсон: КВНЗ «ХАНО», 2017. С. 246–251.

26. Сотер М. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови. *Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням*: мат. IV Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Херсон, 21-22 вересня 2017 р.). Херсон: ХДМА, 2017. С. 244–248.

27. Сотер М. Автентичний текстовий матеріал як засіб підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. *Комунікативний дискурс у полікультурному просторі*: мат. Міжнарод. міждисцип. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 6-7 жовтня 2017 р.). Миколаїв: МНУ ім. В. Сухомлинського, 2017. С. 214–217.

28. Сотер М. Підготовка майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації засобами Інтернет ресурсів (на прикладі інформаційного ресурсу YouTube). *Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Херсон, 15-16 листопада 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 54–58.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

29. Slyusarenko N., Soter M. Formation of readiness of future marine engineers for intercultural communication using game simulation technology. *Ukrainian Journal of Educational Research*. Lviv, 2016. V.1 No1. P. 53-57.

30. Сотер М. Специфіка підготовки студентів до міжкультурної комунікації в умовах змішаного навчання. *Теоретичні та практичні аспекти імплементації змішаного навчання у процесі підготовки фахівців з іноземних мов*: монографія / Н. Абабілова, В. Баркасі, О. Волченко та ін. Миколаїв: Іліон, 2018. С. 179-225.

31. Сотер М. Іноземна мова для професійної міжкультурної комунікації майбутніх інженерів: навчально-методичний посібник для студентів технічних спеціальностей. Миколаїв: Іліон, 2018. 212 с.

АНОТАЦІЇ

Сотер М. В. Формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2018.

Дослідження присвячено проблемі підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Проаналізовано сучасний стан проблеми в наукових джерелах, уточнено основні дефініції дослідження. Конкретизовано структуру, критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель технології формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації та педагогічні умови її реалізації. Доведено ефективність представленої у дослідженні технології, якісний і кількісний аналіз діагностичної інформації підтвердив позитивну динаміку формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Ключові слова: підготовка майбутніх інженерів-судномеханіків, міжкультурна комунікація, готовність до міжкультурної комунікації, модель технології формування готовності до міжкультурної комунікації.

Сотер М. В. Формирование готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2018.

Исследование посвящено проблеме подготовки будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации. Проанализировано современное состояние проблемы в научных источниках, уточнены основные дефиниции исследования. Конкретизированы структура, критерии и показатели уровней сформированности готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации. Разработаны, теоретически обоснованы и экспериментально проверены модель технологии формирования готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации и педагогические условия ее реализации. Доказана эффективность представленной в исследовании технологии, качественный и количественный анализ диагностической информации подтвердил положительную динамику формирования готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: подготовка будущих инженеров-судомехаников, межкультурная коммуникация, готовность к межкультурной коммуникации, модель технологии формирования готовности к межкультурной коммуникации.

Soter M. V. Formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication. – The manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil, 2018.

The dissertation is devoted to the problem of future marine engineers' training to intercultural communication. The technology of formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication has been examined. The technology is implemented in the model, which combines dynamically and harmoniously interconnected structural blocks: the conceptual and purpose-based block (purpose, tasks, regulatory and legal framework, principles, approaches); the organization and content-based block (content and directions of formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication: classroom work (using elements of blended learning), extra-curricular work and self-education); the forming and activity-based block (forms, methods, training tools, stages of future marine engineers' training to intercultural communication (the organization and purpose-based stage, the reproductive and practical-based stage, the creative and practical-based stage)); the control and diagnostic-based block (criteria, indicators and readiness levels (low, medium and high)); result. A set of pedagogical conditions has been substantiated; they provide the implementation of technology (the orientation of classroom work, extra-curricular work (using elements of blended learning) and self-education to develop the skills and qualities required for effective intercultural communication; the development and implementation of educational and methodical support for future marine engineers' preparation to intercultural communication; the formation of future marine engineers' permanent motivation and subject-to-subject interaction during the classroom work,

extra-curricular work and self-education; expanding educational area of future professionals (from personal to global).

The structure and main constituent elements of intercultural communication have been characterized: subjects of communication; interacting cultures; processes of encoding, decoding and interpreting information; the nature of the interaction, the context, the conditions; key qualities and skills of communicants. The criteria (the motivational and value-based criterion, the cognitive criterion, the communicative and activity-based criterion), indicators and readiness levels (low, medium, high) have been specified. The essence of the concepts of «intercultural communication», «readiness to intercultural communication», «the technology of formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication» has been specified.

The analysis of philosophical, culturological, psychological and pedagogical literature made it possible to conclude that intercultural communication is the main tool of human social integration into a multicultural space, the universal tool for adequate communication and equal productive interaction among representatives of various linguistic and cultural communities, taking into account their identity and originality, the method of establishing contacts, achieving mutual understanding, peace and progress. «Future marine engineers' readiness to intercultural communication» has been defined as an integrated quality of the individual that covers the relevant knowledge, skills, abilities, qualities and values, positive motivation and readiness to intercultural interaction, which taken together provide a full and effective implementation of professional duties through productive communication among crew team members, built on the basis of subject-to-subject interaction, cooperation, tolerance, empathy, mobility of behaviour, absence of ethnocentrism, openness, readiness for dialogue, abilities to perceive and understand other cultural positions and values. The technology of formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication has been identified as a way of organizing the educational process aimed at optimal achievement of the goal (formation of qualities, skills, abilities of intercultural communication) that encompasses lecturers and students, as well as a set of mutually agreed forms, methods, training tools of learning and upbringing for integrated professional and language, cultural and language and intercultural training.

The practical aim of the study is to develop a training process for preparing future marine engineers to intercultural communication (program of the special course «Intercultural communication in the professional activities of specialists in the maritime industry», a teaching manual «Foreign language as a means of professional intercultural communication»). Developed teaching and learning resources can be used in the educational process of marine and technical establishments for the improvement of curricula and programs, in particular, such subjects as «English», «English for specific purposes», «Business English», preparation of educational literature for students.

Key words: preparation of future marine engineers, intercultural communication, future marine engineers' readiness, model of technology of formation of future marine engineers' readiness to intercultural communication.

Підписано до друку 19.10.2018 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 10/18/1-2

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю. В.